

שיש איסור בעצם הקלקול מטעם שכל המקלקלים פטורים אבל אסורים, קמ"ל רש"י שזה לא שייך אלא במקום שעושה מלאכה בקלקול מה שאין כן כאן אין שום איסור כלל. כנלע"ד. [אחר כותבי זאת שו"ר שכונתי בזה לדעת הגאון אור לציון בחלק א סימן כה עמוד נה בד"ה "ונ"ל". עי"ש].

## להלכה

**מרן** השו"ע בסימן שיד סעיף א פסק כהתוס' והרא"ש וז"ל "אין בנין וסתירה בכלים. והני מילי שאינו בנין ממש, כגון חבית שנשברה ודיבק שבריה בזפת, יכול לשברה ליקח מה שבתוכה, ובלבד שלא יכין לנקבה נקב יפה שיהיה לה לפתח, דאם כן הוה ליה מתקן מנא, אבל אם היא שלמה אסור לשברה ואפילו בענין שאינו עושה כלי". עכ"ל.

**הגר"א** בבאורו חלק על מרן והסכים לפוסקים המתירים אפילו בחבית שלמה מטעם שאין בנין וסתירה בכלים. גם הקרבן נתנאל (על הרא"ש בפרק כב סימן ו ס"ק ה) האריך להוכיח שכדברי הרשב"א והר"ן עיקר להתיר אפילו בחבית שלמה ושכן דעת הרי"ף והרמב"ם ותמה על מרן הב"י שפסק כהתוס' והרא"ש נגד דעת הרי"ף והרמב"ם, ומסקנת הקרבן נתנאל שעל ידי צרוף התר קל יש לסמוך להתיר אפילו בחבית שלמה.

**אך** לספרדים אין להקל נגד פסק מרן השו"ע, ונלע"ד לישבו [במה שפסק כתוס' ורא"ש נגד הרי"ף והרמב"ם], שבאמת אין זה מפורש בדברי הרי"ף והרמב"ם להתיר אפילו בחבית שלמה, אלא רק משמע כן מזה שהעתיקו את המשנה כצורתה, ולכן לא שבק מרן את המפורש ברא"ש והתוס' מפני משמעות זו, כי אפשר לדחוק בדבריהם בדיוק כפי שאנו דוחקים בלשון המשנה, ושוב הראוני שכן כתב השלטי גבורים (סא. אות א) שלדעת הרמב"ם כיון שיש בנין בכלים הוא הדין גם לגבי סתירה שיש לאסור בחבית שלמה ומה שסתם הרמב"ם ולא הדגיש שמדובר רק במוסתקי זה משום שסמך עצמו על מה שכבר כתב במקומות אחרים שיש בנין וסתירה בכלים. ולכן להבנת מרן הב"י יוצא שאין לנו אלא את דעת הר"ן כנגד דעת התוס' והרא"ש ולכן פסק כהתוס' והרא"ש. ובזה יובן למה מרן לא דן כלל בדברי הרמב"ם והרי"ף ואפילו לא הביא את דבריהם משום שלא פרשו כלום אלא רק העתיקו את המשנה כצורתה. ודו"ק.

## יד. באור דין חותלות של תמרים

### מקורות

- הגמ' שבת קמו. "תני חדא חותלות של תמרים ושל גרוגרות מתיר ומפקיע וחותר".
- המשנה כלים (פס"ו משנה ה) "חותל שהוא נותן לתוכו ונוטל

מתוכו - טמא, ואם אינו יכול עד שיקרענו או עד שיתירנו - טהור.

- תוספתא כלים (ב"מ פרק ו הלכה א) "שופר - טהור, חתכו לקרן [דהיינו שעשאו כלי] - טמא, הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה - טהורה, חשב עליה - מקבלת טומאה מכאן ולהבא, חותל של תמרה שהוא עתיד לאכול התמרה ולזורקו - טהור, חשב להכניס ולהוציא בו מן הבית ומן השדה - טמא". וכן הוא ברמב"ם פרק ה מהלכות כלים הלכה ו.
- וז"ל הכל בו (סי' לא כו עמוד ד) "חותלות של תמרים מתיר הקשרים ומפקיע כל החבלים ואפילו בסכין ואפילו גופן של חותלות, לפי שכל זה כמו ששובר אגוז או שקדים בשביל האוכל שבהם".

## באור הענין

**חותלות** הם כלים גרועים ומחמת גריעותם אינם עשויים לשימוש רב פעמי אלא רק בכדי לשמש את תכולתם ואחר כך נזרקים לאשפה, מתוך כך אין שם כלי עליהם, וממילא אין לחוש בפתיחתם לא משום סותר ולא משום תיקון פתח לכלי. אמנם אם בכונתו להשתמש בכלי זה לאחר מכן - שם כלי עליו, וכמ"ש המשנה בכלים פט"ו מ"ה "חותל שהוא נותן לתוכו ונוטל מתוכו - טמא". וכן בתוספתא (ב"מ פ"ו ה"א) "הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה - טהורה, חשב עליה [להשתמש בה שימוש חוזר] - מקבלת טומאה מכאן ולהבא". ואפילו אם בכונתו להשתמש רק שימוש חד פעמי ואחר כך יזרקנו - שם כלי עליו, [וכפי המוכח בגמ' בביצה לג: לגבי קטימת קיסם לחצוץ בו שיניו, שגם חכמים מודים שאם יתקנו בכלי יתחייב, והרי קיסם לחצוץ שיניו אינו אלא כלי חד פעמי - ומוכח שגם אם בדעתו להשתמש בו רק פעם אחת גם כן נחשב כלי]. אמנם אם בכונתו לאכול את תכולתו ואחר כך יזרקנו - אין שם כלי עליו וכמ"ש בתוספתא הנ"ל "חותל של תמרה שהוא עתיד לאכול התמרה ולזורקו - טהור". והסברא בזה היא שכלי החותל בטל לתכולתו כקליפה לפרי ואין לו עצמיות וכמש"כ הכל בו "שכל זה כמו ששובר אגוז או שקדים בשביל האוכל שבהם". עכ"ל. ולכן כל זמן שאינו מיעדו לשימוש בפני עצמו - אינו כלי, אף על פי שמשמש את תכולתו. נמצינו למדים שכלי העומד להזרק לאחר הוצאת תכולתו - אין שם כלי עליו אף על פי שהוא כלי שלם, ואין לו דין של חבית שאם היא שלמה אסור לשוברה כדי להוציא את גרוגרותיה.

**עדיין** יש לנו לברר בגדר חותלות מהמג"א בס"ק יג שכתב על דברי מרן בהתר החותלות וז"ל "משמע דוקא הני [החותלות] דלאו כלים גמורים דאינם עשויים אלא שיתבשל

להתבשל בחותלות אבל גרוגרות אינם צריכים להבשיל אלא רק לאחסנם שם, ולמה מותר. ולכן חידש שבגרוגרות לא שרינן אלא אם כן החותל גרוע כמוסתקי ונמצאו בדבריו שני אופנים להתר חותלות: א. בכלי הבנוי באופן גרוע – ואפילו אם אין האוכל צריך להבשיל בו. ב. אם האוכל צריך להבשיל בכלי – אפילו אם בנוי בחזק. ועל פי זה הקשה על המג"א שנראה מלשונו שהצריך את שני התנאים גם יחד, שכתב "עשויים להתבשל", ואחר כך כתב "אבל כלי גמור אסור", ונשאר בצ"ע.

**ודברי הפמ"ג** מחודשים מאד להמציא התר נפרד לחותלות של תמרים והתר נפרד לחותלות של גרוגרות. ובפשטות היה נראה שרש"י רק דיבר בהוה שכך היה דרכם להגית התמרים להבשיל בחותלות, אבל אין כונת רש"י שאם אינם מבשילים בתוכו כבר אינו נחשב כקליפה הטפלה לפרי, אלא גם חותל של גרוגרות הרי הוא טפל לגרוגרות כקליפה לפרי כיון ששומר עליהם שלא יתקלקלו. ושו"ר שכבר עמד על דבריו בתה"ד שם. שגם בגרוגרות נחשב החותל טפל לתכולתו אף על פי שאינם צריכים להבשיל שם.

**ונמצינו** למדים שכלי שאין לו עצמיות אלא כל כולו טפל לתכולתו ולאחר הוצאת האוכל ממנו זורקים אותו לאשפה – אין שם כלי עליו ולא שייך בו בנין או סתירה. ועולה מדברינו שמותר לפתוח קופסאות שימורים בשבת וכן פסק מעיקר הדין באגרות משה (ח"א סימן קכב ענף ט וענף י). וכן פסק להלכה באור לציון חלק א' סימן כד, ובילקוט יוסף בסימן שיד. ועיין עוד בסמוך ולקמן באות טז ששם נשלים את דברינו בס"ד.

## טו. כלי סתום מכל צדדיו שם כלי עליו או לא.

**בחזו"א** בסימן נא ס"ק יא דן בפתיחת קופסאות שימורים וכתב שם שאין לדון את פתיחתם משום סותר אלא משום תיקון כלי, [וז"ל החזו"א "ומיהו משום סתירת כלי ליכא כאן, שאין כאן סותר כלל, שהפתיחה תיקון, וסתום מכל צד לאו כלי הוא, וכשעושה לו פתח נעשה כלי". עכ"ל]. ובספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ט סעיף ג בהערה כ) הבין בפשטות שכלי סתום מכל צדדיו אין שם כלי עליו, ולכן אין כאן משום סותר, ומזה הוליד קולא [לפי המחמירים שלא לפתוח קופסאות שימורים] שאם ינקב את קופסת השימורים בצידה האחד – מותר לפותחה מהצד השני כי כבר ניקב וקילקל אותו קודם שחל שם כלי עליו. אך מצאתי בספר מגילת ספר (להר"א איזנטל) שדחאו והוכיח במישור שכלי סתום מכל צדדיו שם כלי עליו. שהנה בעדויות (בפרק ב משנה ה) נחלקו חכמים ורבי אליעזר בר צדוק לגבי אלפסין חרניות אם נחשבים ככלי לקבלת טומאה או לא, ולפי פרוש הרמב"ם והראב"ד שם אלפסין הם כלי חרס שמצרפים

התמרים בתוכם אבל כלי גמור פשיטא דאסור, כן כתב הירושלמי דף י: "עכ"ל. הפמ"ג באש"א (ס"ק יג) נתקשה מה צריך ראיה מהירושלמי לאסור סתירת כלי גמור שהרי כבר מבואר בסעיף א לאסור שבירת חבית שלמה ונשאר בצ"ע. והתהילה לדוד (בס"ק יב) באר את המג"א שכונתו לירושלמי בפרק ז הלכה ב (עמוד נא): "וז"ל 'חותלות של תמרים קורע ומתיר ואין זה התרה – נעשה כשובר את החבית לאכול ממנה גרוגרות". עכ"ל. ובאר התהלה לדוד שחזינו מהירושלמי שמשוה דין חותלות לדין שבירת החבית לאכול ממנה גרוגרות וכיון שלדין לא שרי בחבית שלמה אלא רק במוסתקי – נמצינו למדים שגם בחותלות אין התר אלא רק באופן שעשויים באיכות גרועה כמוסתקי, אבל כלים העשויים בצורה חזקה וטובה אסור לפותחם בשבת אף שמיועדים להזרק מיד לאחר פתיחתם. ולכן אסר לפתוח קופסאות שימורים כיון שעשויים בצורה חזקה ואין דינם כדין חותלות אלא כדין חבית שלמה ואיסור פתיחתם הוא משום סותר. עכת"ד.

**אך** נראה לדחות את דבריו שלא בחזק תליא מילתא, אלא בדרכו להזרק. דהיינו גם כלי חזק אם אין לו שום עצמיות וכל כולו בטל לתכולתו ולאחר הוצאת האוכל ממנו זורקים אותו – אין שם כלי עליו. וכפי המוכח מהתוספתא דכלים (במ"מ פרק ו' הלכה א') "הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה טהורה" ואין אומרים ששם כלי עליה מתמת זה שעשויה בחזק, ומבואר שלא בחזק תליא מלתא אלא ביהוד לתשמיש. והראיה שהביא מהירושלמי אינה ראיה, משום שהירושלמי לשיטתו אזיל שמתיר סתירת חבית אפילו אם היא שלמה, וכפי שהביאו הראשונים (התוס' בעירובין לד', והרשב"א שבת קמו). ולכן דימה דין חותלות לדין חבית לרווחא דמילתא לומר שאפילו בחבית שלמה שרי וכל שכן בחותלות, אבל לדין אין לדמות דין חותלות לדין חבית. ודו"ק. [וגם לפי דרכו מה שהחשיב את פתיחת הקופסאות כסתירה נראה רחוק מהסברא ולכאורה אין זה סותר אלא מתקן פתח וכמש"כ החזו"א בסימן נא ס"ק יא].

**עוד** יש לעיין בפמ"ג (אש"א ס"ק יג וס"ק יד) שציין לרש"י (ברך קמו). שכתב וז"ל "חותלות – כלי של כפות תמרים ועושין כמין סלים ונותנים לתוכן תמרים רעים להתבשל". עכ"ל. ודייק הפמ"ג שרק באופן שהאוכל צריך לחותל וכגון בתמרים שמבשילים בחותל בזה אמרינן שבטל החותל לתכולתו כקליפה לפרי ואין שם כלי עליו, אבל סתם כלי המיועד לשמור אוכל שם כלי עליו, למרות שמיועד להזרק לאחר הוצאת האוכל ממנו. וכן דייק גם בלשון המג"א "שאינם עשויים אלא שיתבשלו התמרים בתוכם". אך הקשה על זה שהרי לשון הגמ' הוא "חותלות של גרוגרות ושל תמרים" ובשלמא תמרים צריכים

בחנויות כשמוכרים תמוצים במשקל, אבל בקופסאות קטנות אין לחוש. ואם תאמר גם בקופסאות קטנות עדיין יש לחוש שמא יתקן להם פתח נאה, זה אינו שכיון שבדעתו לזרקה לא חייס עליה וכמ"ש התוס' בשבת קמו.

**באור** לציון (חלק א סימן כד) העיר שצריך להיזהר שלא יפתח את כל המכסה כי אז נחשב כעושה פתח נאה. ואמנם בילקוט יוסף בסימן שיד (בהערה באות כה) כתב וז"ל "ושאלתי למרן אאמו"ר שליט"א והשיב לי שמעיקר הדין יש להקל בזה גם בפתוח את כל המכסה, אך טוב להחמיר שלא לנתק את כל המכסה היכא דאפשר". עכ"ל. ולא פרש את טעמו. ונלע"ד בכונתו שכיון שקופסת שימורים אין שם כלי עליה כלל וכדין חותלות ממילא לא שייך בה גם איסור תיקון פתח כלל אלא הרי היא כקליפה לפרי.

**לעיל** באות הקודמת הבאנו את דברי השמירת שבת כהלכתה שכתב שקודם פתיחת הקופסה צריך לנקב אותה בצידה השני ואז נמצא שכשפתח את הכלי כבר היה מקולקל, ודחינו את דבריו ע"ש.

**מסקנה** – מותר לפתוח קופסאות שימורים בשבת.

### יז. פתיחת פחית של שתיה על ידי לשונית

**באור** לציון (חלק ב סימן כו תשובה ו) התיר את פתיחתה של פחית שתיה בתנאי שלא יפתח את כל הלשונית שאז הרי הוא כעושה פתח נאה. ולעיל בס"ק הקודם הבאנו בשם הראש"ל הגרע"י שליט"א שמעיקר הדין התיר אפילו לפותחה לגמרי וכפי שבארנו את טעמו שלא שייך תיקון כלי בדבר שאינו כלי ועומד להזרק לאשפה, [ומכל מקום למעשה גם הילקוט יוסף כתב שם שנכון שלא לפתוח פחיות אלו בשבת].

**ולכאורה** היה מקום לאסור מדינא את פתיחתם משום שפחיות אלה עשויים לשתות מתוכם והפותחם הרי הוא מתקן כלי. ואע"פ שהוא כלי חד פעמי, מכל מקום בגמ' בביצה (לג): לגבי קיסם לחצוץ שיניו מוכח שגם כלי חד פעמי שם כלי עליו. ואף אם הוא לא יכוין לשתות מהפחית אלא יוריק את המשקה לכלי אחר – אין כאן התר, כיון שעשה כלי גמור ומה לי אם הוא לא יכוין לכך. ואין זה דומה למה שכתב הרב המגיד בפרק יב הלכה ב לגבי צרף מיחם שלגבי תיקון מנא לא אמרינן פסיק רישיה כשאינו מתכוין, משום ששם מדובר בתיקון שאינו גמור כל כך ולכן אפשר שרק בזה כתב הרב המגיד שאין להחשיבו כתיקון אלא אם כן מכוין לו, [וכמו שבאר הגר"א בדומה לזה בסוף סימן שב לגבי ההולך להקביל פניו רבו שמותר לו להכנס למים ולא חוששים משום ליבון בשרית הבגד, משום ששרית בגד אינה כיבוס גמור, וכשלא מתכוין לו אין לאוסרו בפסיק

אותם בכבשן כשהן אטומים ואחר כך פותחים אותם, וקימא לן כחכמים שכלים אלו מקבלים טומאה וכמבואר ברמב"ם בפ"ח ממשכב ומושב (הלכה ג). ועוד העיר שם בשם הגרשז"א להוכיח מתפילין שתפורים מכל הצדדים ובכל זאת מקבלים טומאה וכמבואר בפרק יח מכלים. ודברי פי חכם חן.

**ונמצינו** למדים שכלי הסתום מכל צדדיו שם כלי עליו. אך חשוב לזכור שכל זה רק בכלי גמור, אבל כלי שיש לו דין חותלות – אין שם כלי עליו, וכמבואר במשנה בכלים פט"ז מ"ה ובתוספתא שם ב"מ פ"ו ה"א. [ובזמן החזו"א היה דרכם להשתמש בקופסאות שימורים לשימושים שונים וכגון לשמור בהם מסמרים וכדומה, וגם בחזו"א שם ס"ק יא משמע מפורש שרק משום כך אסר את פתיחתם מה שאין כן בזמננו שאין דרך להשתמש בהם – יש להם דין חותלות].

### טז. פתיחת קופסאות שימורים

[לעיל באות יג ובאות יד נתבאר שורשי הלכה זו. ומשם בארה].

**קודם** כל צריך לדון האם קופסת שימורים דומה לחבית של גרוגרות [שאסור לשובריה כשהיא שלמה]. או לחותלות של תמרים [שמותר כיון שאין שם כלי עליהם]. התהילה לדוד (בסימן שיד ס"ק יג) נקט שאין לדמות קופסת שימורים לחותלות, משום שחותלות עשויים באיכות גרועה וכמוסתקי, מה שאין כן קופסאות שימורים עשויים היטב ובחזק ודינם כדין חבית ולכן יש בפתיחתם משום סותר. גם החזו"א (בסימן נא ס"ק יא) אסר פתיחת קופסאות שימורים, אך לא משום סותר אלא משום שמתקן פתח לגולם אטום ויש כאן משום בונה או מתקן מנא. אמנם בדברינו לעיל נקטנו שיש לקופסאות שימורים דין חותלות משום שהם בטלים לתכולתם כקליפה לפרי ולאחר הוצאת האוכל מהם זורקים אותם לאשפה ולא בחזק תליא מילתא אלא בטפלות ודחינו שם את ראית התהילה לדוד שאסר בזה. וגם החזו"א שם לא אסר אלא רק בזמנם שהיה דרכם לשמור את קופסאות השימורים לשימושים שונים וכגון לאיחסון מסמרים וכדומה, אבל בזמננו שאין דרך לשמור את קופסאות השימורים – אין לאסור את פתיחתם.

**ואם** תאמר הלא פעמים שאדם משתמש בקופסת השימורים וכגון שכשהוא נוטל זיתים וכדומה ורוצה להחזיר את חלקם לתוך הקופסא – נלע"ד שאין זה אלא שימוש עראי באקראי ואינו חשוב לתת לדבר שם כלי. תדע שכן הוא שבתוספתא (כלים ב"מ פ"ו ה"א) איתא "הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה – טהורה" – והרי לפנינו ששימוש באקראי לא חשוב לתת על הדבר שם כלי. ואמנם בקופסאות גדולות יש לאסור כיון שדרך קבע להשתמש בהם בשימוש של הוצאה והכנסה

ויפה גם בפתיחה ביד ויש להסתפק שמא יש בזה איסור דאורייתא. וכן משמע במשנ"ב בסימן שכ"ב ס"ק יח בענין מלאכת מחתך אות ג. עי"ש. ואמנם מצד אחר לא שייך כאן איסור דאורייתא וכפי שבארנו לעיל.

### סיכום קצר

א. מצד עשית פתח אין לחוש כיון שעומד להזרק ואין שם כלי עליו כחותלות ולכן לא שייך איסור מכה בפטיש לדבר שאינו כלי. ולפי זה אין לחוש גם לפתח נאה. [ובדרך אגב אפילו אם היינו מבארים שיש כאן איסור עשית פתח באיזה אופן, מכל מקום אינו עשוי אלא להוציא בלבד שאינו אסור אלא מדרבנן בלבד].

ב. אמנם יש מקום לאסור משום שמיועד לשתות מגוף הפחית ויש מקום להחשיבו כעושה כלי כמין כוס ובכהאי גוונא אין התר במה שעומד להזרק כמ"ש לגבי קיסם, אך לאחר העיון נראה שגם שתיה מהפחית אינה נחשבת כהשתמשות אלא רק כצורת הוצאת תכולה וממילא אין לדמותה לקיסם. ואמנם מידי ספיקא לא יצאנו, ולכן יש לאסור לשתות ישירות מהפחית, אך לא נגזור לאסור להעביר את המשקה לכוס אחר.

**מסקנה** מעיקר הדין מותר לפתוח פחיות בתנאי שיתכוין שלא לשתות מגוף הפחית אלא יעביר את המשקה לכוס אחרת. ומכל מקום לכתחילה ראוי שלא לפותחם כלל.

### יח. פתיחת פקקי בקבוקים

יש להבחין בשלושה סוגי פקקים:

- פקק ממתכת [כעין פקק של בקבוק יין].
- פקק מפלסטיק [כעין פקקי טמפון].
- פקק "כתר" [כעין פקקי בירה].

**במנחת** שלמה (סימן צא אות יב) אסר פתיחת בקבוקים אשר בפתיחתם שובר את הטבעת המחוברת להם, משום שהדיוק הטבעת על הבקבוק בבית התרושת מקלקלת את הפקק וכעת אין שם כלי עליו עד שיתקנו בהסרת הטבעת, ואם היו מביאים לפנינו את הפקק המהודק כשאנו על הבקבוק [דהיינו אם היו שוברים את הזכוכית ולוקחים את הפקק בצורתו זון] לא היה ניתן להשתמש בו בבקבוק אחר ולכן בטל שם כלי ממנו. ואמנם חילק בין פקקי מתכת לבין פקקי פלסטיק [והובאו דבריו בספר מאור השבת ח"א עמוד תפב], שבפקקי פלסטיק ניכרת הטבעת כדבר נפרד מעצם הפקק ולכן מותר לפותחה כדין מגופת חבית, מה שאין כן בפקקי מתכת שהטבעת עשויה מגוף הפקק עצמו. והנה הראש"ל הגרע"י שליט"א התווכח איתו בזה

רישיה. [לשית הגר"א]]. אבל כאן הרי יש כאן תיקון כוס בפתח נאה המיוחד לשתיה ותיקון גמור הוא, ובכהאי גוונא יש לומר שנחשב פסיק רישיה לתיקון מנא. ואפילו אם פותח רק את מקצת הלשונית היה מקום לאסור משום שמא יעשה פתח נאה.

**ואם** תאמר שמא נוכל להחשיב את הלשונית כמגופת חבית שהרי פותחה במקום מיוחד המסומן בחיתוך ובכהאי גוונא אפילו בחבית שלמה שרי. זה אינו כי הנה רש"י בדף מח: בבאור ההבדל שבין מגופת חבית לפותח בית הצואר כתב וז"ל "מגופה אינה מן החבית עצמו, ואע"פ שדבוקה בו אינו חשוב חיבור שהרי לינטל עומדת, אבל הבגד כשנארג כולו חיבור". עכ"ל. ומבואר בדבריו שסברא זו שכל העומד להינטל אינו חיבור מועילה רק לכעין מגופת חבית שהמגופה והחבית כל אחד כלי לעצמו ורק חיבורם זה לזה וכיון שעתידי להינטל אין אנו מחשיבים את החיבור כמאחד את שני הכלים לאחד, אבל דבר אחד שמעולם לא נפרד נחשבת פתיחתו כגמר מלאכה ולא מועיל לו שהיה מיועד להפתח. וכמו כן בנידון דידן הלשונית היא מגוף החבית ממש ואינה עשויה כמגופה שהדביקו אותה לפחית ולכן נחשבת פתיחתה כגמר מלאכה.

**אך** לאחר עיון נוסף נלע"ד שאינו מוכרח לאסור למרות ששותה ישירות מהפחית, כי יותר נראה ששתיה מהפחית אינה נידונה כהשתמשות בכלי אלא כצורה של הוצאת התכולה ממנו, ואף שנעזר בהשענת הפחית על השפתיים לא משום כך נחליט בודאות שנחשב כעושה כלי כמין כוס, אלא יש לתפוס את הדבר כספק. ולכן אמנם יש לאסור לשתות ישירות מהפחית, אך לא נאסור להריק את המשקה לכוס אחרת כי אפילו אם יתכוין לשתות מגוף הפחית אין הדבר מוכרע כאיסור תורה ולכן אין לגזור בזה. וכן מצאתי בספר מנחת אהבה בפרק כד סעיף ה שהתיר את פתיחת הלשונית בתנאי שיכוין שלא לשתות ממנה ישירות אלא יוריק את המשקה לכלי אחר.

[אמנם יש לי להעיר במה שכתב שם המנחת אהבה שאין לחוש משום שמא יעשה פתח נאה כיון שאפילו אם יפתח לא יהיה כאן איסור דאורייתא משום שאינו פותחו על ידי כלי אלא ביד, והרי זה כקוטם קיסם בידו לחצוץ בו שיניו שאינו אסור אלא מדרבנן, ולכן אין לגזור שמא יעשה כלי וכמבואר בסוגיא שם שלא גוזרים גזרה זו אלא רק באופן שיש חשש לאיסור תורה. עכת"ד. זה לא פשיטא לי כי יש מקום לחלק בין קטימת קיסם ביד לפתיחת לשונית, שהקוטם בידו אינו מתקנו היטב ולכן נחשב שעושה את התיקון כלאחר יד, אבל הפותח לשונית זו אפשר שיש בזה איסור מהתורה כיון שכבר חתכו את מקום הלשונית בבית התרושת על ידי כלים מיוחדים ולכן הפתח יוצא מתוקן

כקוטם קיסם שלדעת חכמים אין חיוב אלא אם כן קטמו בכלי אבל ביד פטור, והוא הדין כאן שבירת הטבעת נעשית בידו ושלא כדרך עשית כלי. ואף על פי שלעיל באות הקודמת לגבי פתיחת הלשונית מפחית שתייה נקטנו שאף פתיחה ביד נחשבת כאיסור תורה כיון שכבר חרצו את מקומה בבית החרושת וממילא נעשה החיתוך בצורה טובה ולא כתיקון כלאחר יד, מכל מקום לגבי פקקים של מתכת אין נעשה תיקון יפה כל כך אלא נשארים זיזים הבולטים משאריות הטבעת והרי זה כתיקון כלאחר יד. ועוד שיש לומר שכבר נחתכה רוב הטבעת בבית החרושת ושונה מלשונית של פחית שרק חרצו את המקום אך עדיין מחוברת היטב עד לפתיחתה ולכן שם חיבור עליה.

**ובפקקי** פלסטיק אמנם נעשה חיתוך יפה, אך מכל מקום כבר כתב הגרשו"א (הובאו דבריו במכתבים במאור השבת חלק א שם) שהפקקים החדשים יכולים לשמש כפקק לבקבוק אחר גם כשהטבעת מחוברת לו ורק עושים כיום פטנט מתוחכם שיש בליטה בבקבוק כך שבפתיחת הפקק תשבור הבליטה את הטבעת. וגם בפקקים הישנים אין בעיה כיון שהטבעת והפקק היו שני דברים נפרדים קודם חיבורם בחום ודינם כחבית ומגופה.

**נקודה ד.** מאחר וכיום רוב האנשים אינם שומרים את הפקקים לשימוש חוזר [עד לאחר גמר תכולת הבקבוק] יש לדון אם שם כלי עליהם אפילו לאחר פתיחתם או שמא דינם כמגופה או כחותלות, וכדרך שכתב החזו"א כן לגבי פקקי בירה שמותר לפותחם כמגופה, ולא שייכא בה סתירה כיון שאינה כלי גמור, והוא הדין בזמננו לפקקי הבקבוקים שאינם אלא ככיסוי בעלמא עד שיגמרו לשנות את תכולת הבקבוק ואחר כך זורקים אותם. (עיין לעיל באות יד בבאור דין חותלות). ואף ששומרים קצת פקקים בכל בית, מכל מקום רוב הפקקים מיועדים להזרק ולכאורה דינם כחותל של תמרים שהבאנו לעיל מהתוספתא שתלוי במחשבתו אם רצונו להשתמש בו להבא - שם כלי עליו, ואם לא מתכוין להשתמש בו אלא רק לאכול את תכולתו ואחר כך יזרקנו - אין שם כלי עליו.

**מסקנה** - מידי ספיקא לא יצאנו, אך כיון שמשקל הדיון הוא באיסור דרבנן יש מקום להקל, ומכל מקום לכתחילה יש להחמיר לפותחם מבעוד יום.

**וכל** האמור רק בפקקי יין וכדומה שאינם משמשים כפקק בעוד הטבעת עליהם, אך בפקקי בירה או "טמפו" יש להתיר אף לכתחילה כיון שפקקי הבירה דינם כמגופה. ופקקי הטמפו עשויים כיום באופן שאפשר להשתמש בפקק גם ללא הסרת הטבעת והסרת הטבעת נעשית בצורה מתחכמת על ידי בליטה בצואר הבקבוק.

והובאו דבריו בספר ילקוט יוסף (שבת ב עמוד תקיח), וטענתו שפקק זה שם כלי עליו גם כשהוא מחובר לצואר הבקבוק שזהו יעודו לשמור את תכולתו, ועוד שראוי כמו שהוא עתה להשתמש לכיסוי בקבוק קטן יותר, ועוד כתב שם להחשיב את החיבור של הטבעת לפקק כמגופת חבית שמותר להסירה אפילו בחבית שלמה, ועוד צירף להתיר על פי סברת הרב המגיד (בפרק יב הלכה ב) שכל שאינו מכוין לעשית כלי אין לאוסרו בפסיק רישיה. עכת"ד. וכן פסק גם באור לציון (חלק ב פרק כז תשובה ח). עכת"ד האחרונים בקיצור נמרץ.

ואני העני יש לי בזה הרהורי דברים בכמה נקודות:

**נקודה א.** בענין אם נחשיב את שבירת טבעת הברזל כהסרת מגופת חבית יש לעיין ברש"י בדף מז: בבאור ההבדל שבין מגופה לבין פתיחת בית הצואר שכתב וז"ל "מגופה אינה מן החבית עצמה ואע"פ שדבוקה בו אינו חשוב חיבור שהרי לינטל עומדת, אבל הבגר כשנארג כולו חיבור". עכ"ל. ומבואר בדבריו שההתיר בהסרת מגופה הוא רק בשני חלקים שחיבורם, אבל בדבר אחד לא שייך התיר זה אף שמיועד להניטל משם. ונראה שהגרע"י והגרשו"א הבינו שאע"פ שלא נתפרקו מעולם גם כן יש להם דין מגופה אם ניכר המקום ששם מיועד לפתוח ונחשבים כשני דברים ולא כדבר אחד, כי גם הגרשו"א שאסר בפקקי יין, מכל מקום גם הוא התיר בפקקי פלסטיק מטעם זה שניכר על פניו שהטבעת והפקק הם שני דברים נפרדים מה שאין כן בפקקי יין [לפי דעתו], זאת למרות שמעולם לא הופרדו קודם לכן. אך לענ"ד אין זה ברור ברש"י. וצ"ע.

**נקודה ב.** האחרונים הנ"ל תלו את ההתיר או האיסור בשאלה אם יש שם כלי על הפקק כשהוא על הבקבוק קודם שנפתח או לא, ואם שם כלי עליו מותר לפותחו. אך יש לטעון אפילו לפי הצד ששם כלי עליו, מכל מקום כשפותחו הרי מתקנו לשימוש של פתיחה וסגירה בהברגה ויש כאן תיקון מנא.

**ואמנם** אפשר שאין זה נחשב תיקון לפקק וגמר מלאכתו אלא תחילת ההשתמשות ובדומה למה שכתב הגרשו"א בשולחן שלמה (חלק ב עמוד קלח) לגבי הכנסת מחט למזרק שאין זה בגדר גמר מלאכתו אלא כתחילת ההשתמשות, (הבאנו את דבריו לעיל באות יא ס"ק ג), וכמו כן כאן אפשר שפתיחת הפקק והסרת הטבעת אינה בגדר גמר מלאכה אלא כתחילת ההשתמשות ואדרבה יתכן אף שנחשב קצת כקילקול לפקק שלא ראוי לסגור את הבקבוק בצורה הרמטית.

**נקודה ג.** אם ננקוט לאסור בזה יש להסתפק האם חומר הדיון כאן הוא באיסור תורה, או רק באיסור דרבנן. ונראה לדנו כאיסור דרבנן בלבד כיון שמתקנו רק בידו ללא כלי והוי

## פרק ב - סימן שמו איסור עשית אוהל

- א. אוהל - תולדת בונה.  
ב. בכמה זמן יחשב אוהל קבע.  
ג. גדרי איסור אוהל עראי (הקדמה).  
ד. שיטות הראשונים בדין אוהל עראי.  
ה. איסור אוהל עראי הוא כשצריך לחלל שתחתיו - האם זה נקבע כפי דרכו או כפי מחשבתו.  
ו. מספר המחיצות.  
ז. גודל המחיצות.  
ח. עשית מחיצות לצניעות או להתיר.  
ט. עשית מחיצה להתיר עשית צרכים או תשמיש.  
י. פריסת טפח - דוקא מן הצד או אפילו מלמעלה.  
יא. תלית וילון.
- יב. ההתרים שנאמרו באוהל עראי.  
א. תוספת על אוהל שהיה פרוס טפח מבעוד יום.  
ב. כשהיו מתוחים שני חוטים בפחות מג' טפחים.  
ג. חוט או משיחה בטלית כפולה.  
ד. מלמעלה למטה.  
ה. כסא טרסקל.  
ו. נטית גגות הקבועים בצירים.  
ז. גג כשתפוס בידי אדם - אין שם אוהל עליו.  
יג. העושה גג עראי ברוחב טפח פטור או חייב.  
יד. דין מטריה בשבת.  
טו. פתיחת גגון של עגלה.

### א. אוהל - תולדת בונה

**"העושה אהל קבוע הרי זה תולדת בונה וחייב"** - רמב"ם בפרק י' ה"ג, ומקורו מהגמ' בדף קלת. "אהלי קבע לא יעשה ואם עשה חייב חטאת". יש לתת את הדעת למה עשית אוהל נחשבת רק כתולדת בונה ולא כאב המלאכה. ונלע"ד בס"ד סיבת הדבר לפי שדרך מלאכת הבונה להעשות בצורה של קיבוץ חלק אל חלק עד שיעשה הכל כגוף אחד, (וכמ"ש הרמב"ם בפרק ז' מהלכות שבת הלכה ו' בבאר המגבן - תולדת בונה) וכדרך הבונים שמניחים אריח על גבי לבנה ומחברים בטיט, אבל אוהל אינו נעשה בדרך זו אלא עושה הדפנות והגג שלא בדרך של קיבוץ חלק אל חלק. ומכל מקום עשית אוהל תולדת בונה היא משום שדומה לתכלית מלאכת הבונה בכך שעושה דירת קבע וכדרך הבונים. אבל העושה אוהל עראי פטור משום שאינו דומה לבונה לא בצורת עשיתו - שאינה בדרך של קיבוץ חלק אל חלק, ולא בתכליתו - שאינו עשוי לשמש כדירת קבע, ואף על פי כן אסור מדרבנן לעשותו בשבת גזרה אטו אוהל קבע, וכפי שמבואר בגמ' בדף קכה: ובעוד מקומות. וכל האיסור מדרבנן

אינו אלא כשבונה מלמטה למעלה כדרך בנין שבונה מתחילה את המחיצות ואחר כך את הגג, אבל כשבונה מלמעלה למטה לא גזרו, כפי שנתבאר בגמ' בדף מג: לגבי מת המוטל בחמה שמביאים מחצלות מעל ראשם ואחר כך מניחים אותם על גבי המטות, וכמ"ש רש"י והרשב"א וכן גם בגמ' בביצה בדף לב: וכן גם בירושלמי בפרק הבונה הלכה א.

**לעיל** בפרק הקודם הבאנו שנחלקו הפוסקים בענין בנין לשעה דהיינו הבונה בנין ודעתו לסותרו תוך זמן קצר אם חייב או לא. ולכאורה בדעת הסוברים שיש חיוב גם בבנין לשעה צריך באור למה לא יהיה חיוב גם על עשית אוהל עראי. אבל לאור דברינו הנ"ל ניתן לבאר שחילוק מהותי יש בין בנין ממש לבין עשית אוהל. בבנין ממש יש מקום לסברת המחייבים בבנין לשעה משום שנעשה בדרך של קיבוץ חלק אל חלק עד שיעשה כבנין ממש ולכן יש מקום לחייב אע"פ שאינו מיעדו לעמוד לעולם. אבל אוהל אינו בנין ממש לפי שאינו נעשה בדרך של קיבוץ חלקים זה לזה ורק דומה לבונה בתכלית היצירה ובוה אין לחייב אלא אם כן מיועד להיות אוהל של קיימא כתכלית מלאכת הבונה.

## העולה מדברינו

## ג. גדר האיסור בעשית אוהל עראי

**קודם** שנרחיב בבאור מחלוקות הראשונים יש להקדים הקדמה חשובה: בדין אוהל עראי מצינו הרבה חילוקים בין מקרה למקרה בגדרי האיסור כפי שנפרט בסמוך בס"ד, ומזה נלמד שגדר האיסור שקבעו חז"ל בזה הוא גדר כללי שלא לעשות בשבת דברים המתדמים לאוהל, ואמנם בפועל משתנה גדר האיסור מדבר לדבר כפי ענינו וכפי דמיונו לאוהל. ועתה ניסד את דברינו בס"ד: הנה לגבי מדורתא חביטא וביעתא כתבו התוס' שלא אסרו אלא כשעושה מחיצות ועליהם גג והכל נעשה בשבת אבל כשהיו המחיצות מוכנות מבעוד יום אין כאן איסור, ומאידך לגבי פריסת פרוונקא אכובא אסור אף שהיו מחיצותיה עשויות מבעוד יום מפני שרחבה הרבה ומתוך כך דומה לאוהל אף אם מחיצותיה עשויות מבעוד יום. ובכלל הא דבעינן מחיצות כתנאי לאיסור אין זה מוחלט בכל המקרים, כי הנה באוהל העשוי להגנה מפני החמה או הגשמים אסור בפריסת גג אף ללא מחיצות כלל, וכן מצינו לגבי גוד שאסור לפורסו על הקונדסים במתיחה ופעולה זו דומה לעשית אוהל (חזו"א).

**דוגמאות** נוספות לכך הנה לגבי ההתר של "עביד וקאי" שמצאנו בפתיחת כיסא טרסקל, בסייאנה חזינן איפכא דהיינו שאסור אף שהיה מוכן ועומד מבעוד יום, וטעם הדבר נלע"ד שסייאנה עיקרה נעשית להאחיל ומתדמית לאוהל גם באופן זה שהיתה מוכנה מבעוד יום ובשבת מניחה על ראשו. חילוק נוסף חזינן לגבי כפיפה מצרית שמצאנו בה דין שלא יגביה מקרקעית הכלי טפח, אבל בפחות מטפח אין איסור, ואילו מהגמ' בביצה לגבי איסור הנחת ביצה על גבי שתים לכאורה אסור אף בלא חלל טפח שהרי אין ביצה שגודלה טפח (עיין לקמן באות ז) ומוכח שלא פסיקא מילתא להתיר בשאין חלל טפח וכגון כאן שמתדמה לאוהל אף בחלל מועט. כמו כן מצאנו גם לגבי הכלל העולה מהגמ' בדף מג: שאוהל שאינו קבוע על גבי מחיצות או קונדסים אלא תפוס בידי אדם אין שם אוהל עליו (לפי רוב הראשונים) וכפי המוכח שם בהתר פריסת המחצלות שאוחזים בידיהם על גבי המת שמוטל בחמה, ואילו לגבי סייאנה אסור אף שאינו קבוע על גבי הקונדסים אלא מונח על ראשו [ודוחק לחלק בין אחוז ביד לבין מונח על הראש] והבאור הוא כפי שכתבנו בס"ד.

**נמצינו** למדים מכל זה שחז"ל גזרו גזרה זו כפי הנראה להם שמתדמה אותו הדבר לאוהל וזה משתנה מדבר לדבר כפי ענינו. ועתה נבא לבאר מחלוקות הראשונים ויתר פרטי הדינים בס"ד.

**דרך** מלאכת הבונה להעשות בצורה של קיבוץ חלקים לגוף אחד, לתכלית שיעמוד ימים רבים. וכנגד זה מצינו שתי תולדות א. מלאכת המגבן - שדומה לבונה בקיבוץ החלקים לגוף אחד. ב. עשית אוהל - שדומה לבונה בתכליתה שהיא עשית דירת קבע.

## ב. בכמה זמן יחשב אוהל קבע

**באחרונים** לא נזכר שיעור ברור לזה, ורק כתבו שבשיעור זמן של "כמה ימים" כבר נחשב קבע. וכן הוא במאמ"ר (בסימן זה ס"ק ח) ובגר"ז (ס"ק יז), וכן במשנ"ב (ס"ק עב וס"ק לה) ובשער הציון (אות ו). אמנם מצאתי בספר מנוחת אהבה פרק כג סעיף ח בהערה 15 שרצה לדייק מדברי מרן השו"ע שתוך שמונה ימים עדיין הוא בכלל אוהל עראי, ממה שכתב בסעיף א שמחיצת עראי מותרת אלא אם כן נעשית להתיר סוכה, ולכאורה מדובר גם באופן שנפלה הדופן ביום טוב הראשון וכל האיסור אינו אלא במחיצה המתרת אבל בשאינה מתרת מותר אף על פי שבדעתו לקיימה עד לאחר שמיני עצרת שהם שמונה ימים - והרי לפניך שבשמונה ימים עדיין חשיב עראי. אך בפמ"ג (אש"א סי' שטו אות א) דן במי שנפלה סוכתו בליל יו"ט הראשון אם מותר לו לומר לעכו"ם להעמידה וכתב חז"ל "יש לומר דהוי אוהל קבע שמניח לשמונה ימים ותשעה והוי איסור תורה ואסור על ידי עכו"ם כי אם שבות דשבות במקום מצוה". עכת"ד. ודחאו בעל מנוחת אהבה מכח הדיוק הנ"ל במרן בסעיף א. ולענ"ד אין להקל מכח כל האחרונים הנ"ל וגם דיוקו במרן אינו מוכרח משום שעיקר כונת מרן בסעיף זה ללמדנו איסור במחיצה המתרת אבל אין כונתו ללמדנו התר במחיצה שאינה מתרת שנפלה ביום טוב הראשון ואפשר שמדבר באופן שנפלה בשבת חול המועד.

**נסתפקתי** בדין הבונה אוהל שדרך העולם לקיימו לימים רבים [וכגון סוכת מציל על שפת הים] אך דעת הבונה לסותרו ביומו האם הולכים בזה כפי דעת העושה ופטור, או כפי רגילות אוהל זה שדרכו לעשותו לעולם וחייב. ושמא יש לקשר זאת למה שדן הבאור"ל בריש סימן שיז לגבי מלאכת הקושר אם אולינן בתר דעת הקושר או כפי רגילות קשר זה שנחלקו בזה האחרונים וכפי שבארנו דבריהם בפרק ד אות ב ס"ק ד ע"ש וצ"ע.

[לקמן באות יג נביא שיש מהפוסקים שדייקו ברי"ף וברמב"ם שאוהל שיש בגו טפח - נחשב כקבע אפילו אם אינו עשוי לזמן מרובה, עיין שם].

## ד. שיטות הראשונים בדין אוהל עראי

### מקורות

1. הגמ' בעירובין קב. לגבי כיפי דארבא, ולגבי דיכרי דרב הונא.
2. הגמ' בביצה לב: וז"ל "אמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי, מלמטה למעלה אסור, וכן ביעתא, וכן קדרה, וכן פוריא, וכן חביתא".
3. הגמ' בשבת קכה: לגבי פקק החלון.
4. שם בדף קלז: לגבי תלית המשמרת וכן בדף קלט: "מערים אדם על המשמרת".
5. שם בדף קלח. וז"ל "מנקיט אביי תומרי מתניתא ותני הגוד והמשמרת כילה וכסא גלין לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור אוהלי קבע לא יעשה ואם עשה חייב חטאת אבל מטה וכסא טרסקל ואסלא מותר לנטותן לכתחילה".
6. שם בדף קלח: לגבי "סייגה" ולגבי "גוד בכסנא".
7. שם בדף קלט: וז"ל "ובכפיפה מצרית אמר רב חייא בר אשי אמר רב ובלבד שלא יגביה מקרקעיתו של כלי טפת, אמר רב האי פרוקא אפליגיה דכובא שרי אכוליה כובא אסור".

### באור הענין

**שיטת התוס'** – יש להבחין בין שני סוגים של אוהל עראי: א. אוהל העשוי להאדיל ולהגן מפני החמה או הגשמים. ב. אוהל שאינו עשוי להגן ורק דומה לאוהל בכך שעשוי כדמוי אוהל – שתי מחיצות ועליו גג. אוהל העשוי להגנה חמור יותר ואסור לעשותו אפילו בגג לבד בלא מחיצות כפי שמשמע בגמ' בעירובין בדף קב: לגבי כיפי דארבא ולגבי דכרי דרב הונא שכל הדיון שם נסוב רק על עשית גג ללא מחיצות\*, ולעומת זאת באוהל שאינו עשוי להגנה אלא רק דומה לאוהל וכגון חביות שמניחים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן אין איסור אלא אם כן עושה לו בשבת מחיצות ועליהם כמין גג, אבל בגג לבד ללא מחיצות אין איסור. וכפי שכתבו התוס' בביצה לב: (בד"ה "מלמטה למעלה אסור"), והוכיחו כן ממנהג העולם שמניחים רגלים ועליהם דף השולחן ואין פוצה פה אלא ודאי שאין לאסור אלא באופן שעושה דפנות ממש ועליהם גג אבל ברגלים בלבד אין איסור. וצריך שיעשה המחיצות בשבת אבל בעשויות מבעוד יום אין איסור שאם לא כן איך התירו בית הלל (בגמ' שבת לו:): התורת קדרה על גבי כירה – הרי כירה יש לה מחיצות, אלא ודאי כיון שכבר עשויות מבעוד יום אין בזה איסור. וכל האמור רק בדברים שאינם רחבים אבל כלי רחב

מאד אסור לכסותו אע"פ שמחיצותיו עשויים כבר מבעוד יום כפי המוכח מכובא (בגמ' בדף קלט:): שאסור לכסות את כולו עכת"ד התוס'. [לענין גודל המחיצות ומספרם עיין לקמן באות ו, ובאות ז].

**שיטת הרשב"א** בשם רבנו יונה – איסור אוהל עראי לא תלוי במחיצות כלל אלא רק בעשיית גג ובלבד שיהיה צריך לחלל שתחתיו שאם לא כן אינו בכלל אוהל, ואין חילוק בין אוהל העשוי להגנה או בין דמוי אוהל, והוכיח כן מגוד (בדף קלח). שהרי אין עושין לו מחיצות אלא רק מניחים אותו על גבי קונדסים ובכל זאת אסור לעשותו בשבת [אף שאינו עשוי להאדיל], אלא מוכח מכאן שאף בלא מחיצות גמורות נחשב כאוהל כיון שצריך לאויר שתחתיו כדי שיצנן את החלב. ומכל מקום נלע"ד ברור שגם להרשב"א אין איסור אלא אם כן מניח את הגוד על גבי קונדסים שאם לא כן לא שייך התר של מלמעלה למטה, וכן מוכח גם בגמ' בשבת מג: לגבי מת המוטל בחמה שכל זמן שהמחצלות בידיהם לא נחשב כאוהל כלל עד שיניחוהו על גבי המיטות, ושו"ר שכ"כ החזו"א בסימן נב אות א ובסוף אות ט. ובשוב מנהג העולם שמניחין דף על גבי רגלים בשבת כתב הרשב"א שאפשר שטעם ההתר הוא משום שאין משתמשים בחלל השולחן להנחת סנדלים וכדומה מה שאין כן במיטה שדרך להשתמש בחלל שתחתיה להנחת סנדלים.

[בדרך אגב יש להעיר בכאן שתי הערות: א. מהרשב"א מוכח שהנחת רגלים מתחת לשולחן כשאנו יושבים לא נקראת שצריך לחלל. ועיין במאמר מרדכי (סי' שטו אות ו) שתמה עליו כי שולחן סתום מכל צדדיו כמעט ואין אפשרות להשתמש בו ולמה לא יחשב כצריך לחלל שתחתיו. ונלע"ד בס"ד שסיבת הדבר היא משום שכשלא נכנס כולו מתחת לשולחן לא מחזי כאוהל, מה שאין כן בסנדלים שכל כולם מונחים בתוך החלל ונראה כאוהל. (ועיין עוד בסוף אות זו). ב. לפי הרשב"א שאין איסור כשלא צריך לחלל שתחתיו יש לעיין מכסא טרסקל (בגמ' בדף קלח). שסיבת התרו היא משום שעביד וקאי וכמ"כ רש"י, אבל בלאו הכי היה אסור לפתחו וכי איזה צורך יש לחלל שתחתיו ומאי שנא משולחן. ונצטרך לומר בדוחק שכסא בלאו הכי מותר לפתחו משום שאין צריך לחלל שתחתיו ורק כונת הגמ' להשמיענו התר נוסף כשעשוי במחיצותיו, או שמא יש איזה חילוק בין כסא לשולחן. וצ"ע].

מקור יסודו של רבנו יונה הסובר שאין איסור אלא כשצריך לחלל שתחתיו הוא מהגמ' בדף קלט: לגבי "מערים אדם על המשמרת לתלות בה רימונים ותולה בה שמרים" והקשו הראשונים שאם איסור תלית המשמרת משום אוהל הוא מה לי

\* עיין במילואים שבסוף הספר (עמוד שיח) ששם הוספנו לייסד ולבאר את שיטת התוס' בזה ומקורם.